

دریچه‌ای به تاریخ

ویسپوبیش، سال ۲، شماره ۲

در شوش شده‌اند. [تا امروز] سال‌ها تلاش برای رمزگشایی این خط، بی‌نتیجه مانده بود، زیرا این نوع خط، نه مانند کتیبه‌ی بیستون، نسخه‌های دو زبانه داشت و نه نمونه‌های زیادی از آن موجود بود...

دبیر دانشمند ایلامی در حال نگارش کتیبه (آتلیه ویسپوبیش و هوش مصنوعی)

شاید بد نباشد که با آغاز بهار و رسیدن نوروز جمشیدی، ما نیز به سرآغاز تاریخ برویم و از دورانی بگوییم که گرچه بسیار کهن است اما مستندات و مدارک بسیاری از جامعه و مردم متمدن آن به دوران ما رسیده: عصر ایلامی/عیلامی. (تصویر ۱)

صد البته برای کشور بس کهنسالی همچو ایران، سخت است که به این آسانی از طلایه‌ی تاریخ سخن برانیم. کشوری که سرآغاز تمدنش چنان دوردست است که سر بر حماسه‌ها و اسطوره‌ها می‌کشد و سلسله‌هایی دارد که هنوز مستندات باستان‌شناسان به آنها نرسیده‌اند و تنها در میان کتاب‌ها و یادها می‌توان نام‌شان را بازجست.

اما درباره سلسله‌ی ایلام خوشبختانه چنین نیست. همین چند روز پیش بود که مقاله تازه‌ای درباره یک کشف جدید بر خط ایلام باستان منتشر شد:

«خط «ایلامی خطی» که حدود چهار هزار سال پیش (تقریباً بین سال‌های ۲۱۵۰ تا ۱۸۸۰ پیش از میلاد) در فلات ایران استفاده می‌شد، رمزگشایی شد. فرانسوا دسه دانشمند فرانسوی و تیم‌اش در سال ۲۰۲۲ اعلام کردند که موفق به رمزگشایی این خط بر روی بناهای یادبود، اشیای فلزی و الواح

شناخته و شایسته آن می‌داند که در جایگاهش در تاریخ تمدن جهانی بازنگری شود... آنچه که او «غیربین‌النهرین‌سازی تاریخ خاور نزدیک» می‌نامد.» (ایندیپندنت فارسی-)

رمزگشایی خطی ۴۰۰۰ ساله ایران را به مرکز نقشه تاریخ نوشتار بازگرداند - دوشنبه ۱۸ فروردین ۱۴۰۴

با چنین مقدمه‌ای درباره اهمیت تاریخ ایران در زنجیره‌ی تاریخ جهان باستان به تاریخ بلند تمدن ایلام (هَئَمَتی / هالتامتی) می‌پردازیم که هزاران سال فلات ایران را با جهان غرب آن، پیوند می‌بخشیده است. لازم به تذکر است که آنچه در این نوشتار درباره تاریخ ایلام، کوتاه و به خلاصه خواهد آمد، اغلب برگرفته از کتاب پیش رو است:

«شهریاری ایلام» - والتر هینتس - ترجمه دکتر پرویز رجبی - نشر ماهی - ۱۳۸۷

این رمزگشایی نه تنها دریچه‌ای نو به سوی شناخت تمدن ایلامی و تاریخ ایران باستان گشود، بلکه نقش ایران را به‌عنوان یکی از خاستگاه‌های اصلی نوشتار و تمدن جهانی، پررنگ‌تر از همیشه نشان داد.

اهمیت این خط اینجاست که برخلاف خطوط هم‌عصرش مانند میخی بین‌النهرینی و هیروگلیف که نشانه‌محور و واژه‌نگار بودند، به‌طور کامل آوانگار است؛ یعنی از نشانه‌هایی برای واژه‌ها، همخوان‌ها و هجاهای صامت و مصوت تشکیل شده است. این ویژگی، ایلامی خطی را به یکی از قدیمی‌ترین نظام‌های نوشتاری کاملاً آوایی شناخته‌شده در جهان تبدیل می‌کند...

بنابراین فرانسوا دِسه، ایران را یکی از خاستگاه‌های بنیادین نوشتار بشر

نقشه پادشاهی ایلام

دودمان نخست: پادشاهان «آوان» Awan

این سلسله‌ی ایلامی با حدود ۴۰۰ سال دوام، کهن‌ترین سلسله‌ای است که تاکنون در ایلام کهن شناخته شده و زمان فرمانروایی تقریبی آن سال‌های ۲۶۰۰ تا ۲۲۲۰ پیش از میلاد است.

قلمرو سلسله آوان در حوالی دزفول امروزی در ایران بوده و سه پادشاه نخستین آن کاملاً ناشناخته و فراموش شده هستند.

نخستین شاه ناشناس ایلامی، همزمان با آخرین شاه سومری در سلسله‌ی نخستین اوروک بوده و شاه سوم به نام کورایشک ۳۶ سال پادشاهی کرد و با لوگلموندو شاه آداب هم‌عصر بود.

شاهان بعدی آوان در ایلام، شاه پلی و شش پادشاه دیگر به نام‌های «تته»، «اوگو تهش»، «هیشور»، «شوشون ترنه»، «نپیلهوش» و «کیکو سیوه تِمپت» بوده‌اند که احتمال می‌رود همگی ضد تسلط بین‌النهرینی‌ها بر ایلام بوده‌اند.

پادشاه یازدهم اما شاه لوه ایشن است (در حدود ۲۳۵۰ پم) که گویا دست‌نشانده‌ی سارگون اگدی در ایلام بوده اما پادشاه دوازدهم یعنی هیشپ راتپ را دوباره پادشاهی کاملاً ضد بین‌النهرینی دانسته‌اند. شاه سیزدهم آوان، شاه هلو است معاصر با ریموش و منیشتوسو، شاهان بزرگ اگدی و شاه مهم چهاردهم در سلسله آوان ایلام، شاه هیته نام داشته که معاصر نارام‌سین اگدی بوده است (۲۲۹۲ تا ۲۲۵۵ پم).

شاه هیته با نارام‌سین پیمان مشهوری برای صلح بست و نام ایزدان ۳۷ گانه‌ی ایلامی را نیز در همین پیمان‌نامه بر جای نهاد.

پانزدهمین شاه آوان و آخرین آنها کوتیک این‌شوشیناک بزرگ (تصویر ۳) است. نام دیگرش پوزور این‌شوشیناک و با «شر گلی شری» اگدی هم‌عصر بود (۲۲۵۵ تا ۲۲۳۰ پم)؛ از خدمات این شاه ایلامی به استقلال دوباره ایلام از اگد، برپایی عدالت و خدمات بسیار به مردم ایلام و نگارش کتیبه‌ها و الواح بسیار به خط ملی ایلام اشاره کرده‌اند.

اما پس از او شاهنشاهی ایلام به خاموشی و تاریکی دچار شد. یعنی نه تنها سلسله‌ی آوان در شرایطی مبهم و نامعلوم پایان گرفت، بلکه تا دویست سال، تاریکی بر تاریخ ایلام سیطره یافت تا شاهان سلسله‌ی بعدی آن ظهور کردند...

آ.آ

ادامه دارد

تصویر خیالی از شاه پوزور این‌شوشیناک
(تولید در آتلیه ویسپویش و هوش مصنوعی)